

K

Natuurlijke kleurstoffen

M

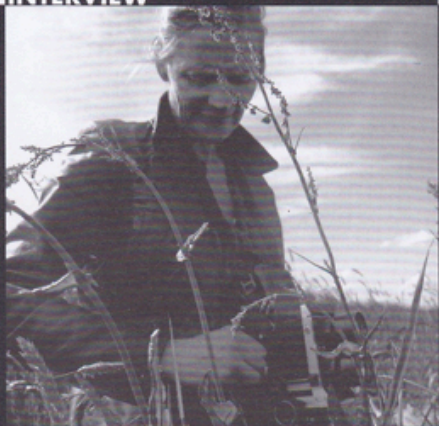
Het plantenlaboratorium van Arja Hop

Plantaardige kleurstoffen in het grafische atelier

Van meekrap tot brandnetel: pigmenten uit plantenstoffen

95.

Het plantenlaboratorium van Arja Hop

Sinds 2013 doet Arja Hop artistiek onderzoek naar de kleurstoffen uit planten die in een omschreven gebied groeien, bijvoorbeeld langs de snelwegen in Amsterdam. Het project 'Residu' heeft onder meer geleid tot een overzicht van maar liefst 220 plantaardige kleurstoffen van bermenplanten in de hoofdstad.

Monika Auch

Poëzie in planten

Arja Hop komt uit een agrarische familie. Haar belangstelling lag al van jongs af aan bij de schoonheid, de chaos en de eigen orde in de plantenwereld, en niet bij de economische rendabiliteit van grond en gewassen. Als kind bestudeerde zij al de planten in slootjes en weilanden. Zij heeft aan de Akademie voor Kunsten Vormgeving St. Joost in Breda schilderen gestudeerd en daarna aanvullende opleidingen gevolgd in biologie, kunsteducatie en filosofie. In het project 'Residu' combineert zij al haar specialisaties. Haar ontwikkeling als kunstenaar begon met olieverf, pigment en doek. Nu is dat veranderd in het verzamelen van plantaardige kleurstoffen en het nauwkeurig weergeven ervan.

Residu

'Residu' is een project over het verzamelen en inventariseren van plantaardige kleurstoffen uit een omschreven habitat, zoals Amsterdam. Het hele proces van veldwerk, verzamelen van materiaal tot het vervaardigen van de residuen wordt weergegeven in schilderijen, analoge zwart-witfotografie, tekeningen en tekst. De zeer nauwkeurige werkwijze gaat samen met haar intuïtieve aanwezigheid in de natuur. Zij loopt van plantje naar plantje, hurkt neer, bekijkt, verzamelt en gedraagt zich hierin niet als wetenschapper die met een selectie bezig is, maar als een open bewonderaar van de natuur. Deze zienswijze is beïnvloed door filosofen die over kleur en natuur schreven, zoals Heidegger die een landweg ziet als de personificatie van een gids die de wandelaar aanwijst wat zijn of haar persoonlijke aandacht heeft: 'Wat rondom de weg zijn bestaan heeft, brengt hij bijeen, en hij kent aan ieder die hem betreedt het zijne toe.'¹

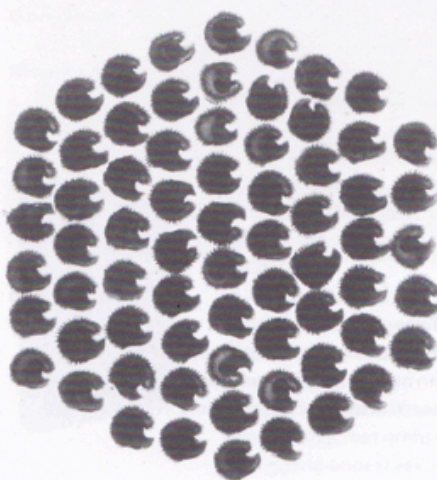
Plantenlaboratorium

Hop gebruikt bladeren, takken, zaden, bloemen en schors om kleurstoffen eruit te halen. In haar laboratorium staan glazen potjes met gekleurde vloeistoffen en in containers staan wilde bossen veldbloemen – of is het onkruid? Uit de verschillende delen van een plant kunnen verschillende tinten van een kleur worden geëxtraheerd. Met de kleurstoffen maakt zij laagsgewijs opgebouwde aquarellen. Haar schildertechniek is afgeleid van de chromatografie. Dat wil zeggen dat elke laag kleurstof apart en duidelijk zichtbaar door de drager, het papier, wordt geabsorbeerd. Hierdoor ontstaat de kenmerkende opbouw in kolommen of in dit voorbeeld van ovale vlakken gescheiden door lijnen (zie afb. 4).

Nieuwkomers

Bij het verzamelen van planten gaat Arja Hop niet uit van een lijst van kleurplanten; ze weet dus niet welke kleur uit welke plant komt. Zo wetenschappelijk werkt wel biologie en kunste-

naar Naan Rijks in haar verplantenproject 'Blauwe Maandag'. Ter beperking van Hops onderzoek is een keuze voor een regio nodig, bijvoorbeeld alleen parken. Hop: 'Mijn keuze hangt samen met de inhoudelijke vraag: "Hoe overleven nieuwkomers in de stad Amsterdam?" Dat is een vraag die in overdrachtelijke zin ook voor mensen van toepassing is. Immigranten heten in de plantenwereld "neofyten". Dat zijn plantengroepen die niet van oorsprong hier voorkomen, maar door aanpassing wel kunnen gaan groeien. Een goed voorbeeld hiervan zijn de nieuwe planten die langs snelwegen, rond taluten, in bermen en in hangegebieden groeien. Zij zijn ontstaan uit zaden die door internationaal verkeer worden meegenomen. Met Amsterdam als gewenste locatie, kies ik een plantensoort en bekijk hoe deze zich gedraagt. Een klapproos net geplukt, verwelkt meteen en verandert daarbij van kleur. Een plant kan interessanter zijn voor mijn bewerkingen als ze droog of juist vers is. Door met planten te experimenteren bij het extraheeren van de kleurstoffen kwam ik erachter welke plant welke kleurstof geeft. Ik benader dit geheel intuïtief, niet als wetenschapper.'

2

3

1 De werkplek van Arja Hop in het Aap-lab (Amsterdam Analogical Photoprinting) in Amsterdam. (© Arja Hop/Peter Svenson)

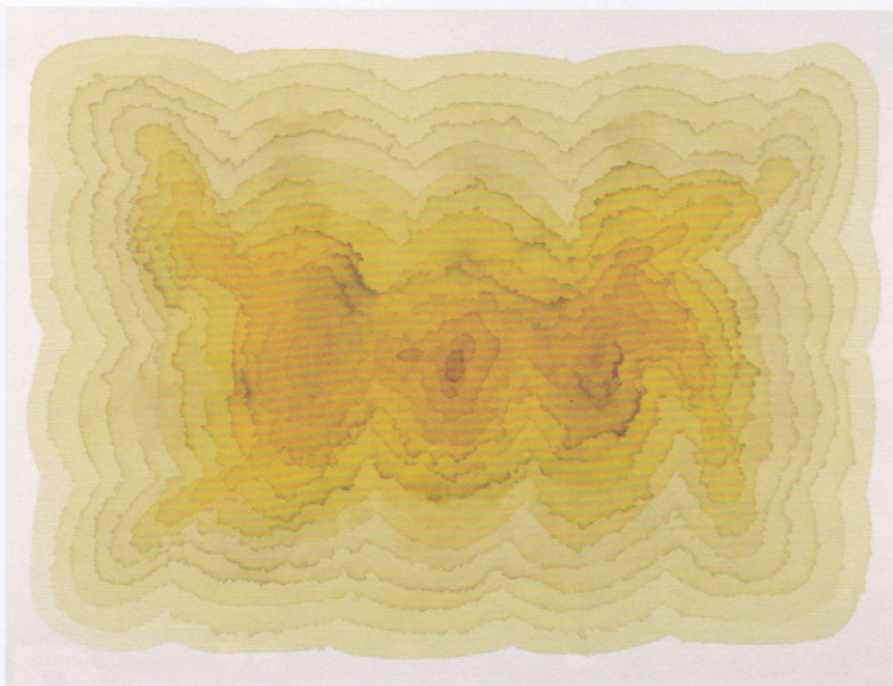
2 Arja Hop, *Fotogram: Stokroos / Alcea rosea*, Kerkstraat Amsterdam, 2015, print van gelatinezilver op barietpapier, 80 x 80 cm. (© Arja Hop/Peter Svenson)

3 Arja Hop doet veldwerk op het land. (© Arja Hop/Peter Svenson)

De grauwe abeel

Gesprekken met bioloog en urbaan ecooloog Ton Denters bekrachtigden haar idee dat een benadering als kunstenaar juist de esthetische waarde van deze specifieke planten kan laten zien. Tenslotte is de visuele weergave met de subtiele kleuren en vormen van de planten als materiaal voor haar het belangrijkste.

In opdracht van het Stadsarchief Amsterdam heeft zij de grauwe abeel (*Populus canescens*) bestudeerd en met haar specifieke technieken weergegeven. Het materiaal is verzameld langs de Jachthavenweg, aan de zuidelijke grens van de stad. Daar staan veel *Populus canescens* 'De Moffart', een Belgische cultivar van de grauwe abeel. In 1958 werden nieuwe loten vanuit de wortels van een moederboom uit het Belgische Schulen langs een laantje geplant. Immigranten van net over de grens! De bomen zijn eenvoudig te herkennen aan de tekeningen op de stam die aan ogen doen denken. Uit verschillende onderdelen van de boom zijn acht tinten geëxtraheerd en gedocumenteerd.

Fotogrammen

Hop werkt samen met Peter Svenson, fotograaf en mede-eigenaar van Aap-lab, dat is gespecialiseerd in analoge fotografie. Zij bundelen hun

4 Arja Hop, *Residu van bleke klaproos, blad en steel*, Amsteldijk in Amsterdam, 2014, plantaardige kleurstof op Hahnemühle-aquarelpapier 300 gr., 32 x 42 cm. (© Arja Hop/Peter Svenson)

5 Arja Hop, *Paardenbloem/Taraxacum officinale*, Stavangerweg, Amsterdam, gelatinezilver op barietvierluik, 4 x 80 x 100 cm. (© Arja Hop/Peter Svenson)

expertises voor de ontwikkeling van een nieuwe, directe visualisatiemethode van planten. Hop legt uit: 'Ik leg de sappen van de plant op transparante film en zet dit om in een fotografische afdruk die vervolgens van microscopisch materiaal naar een monumentale schaal wordt vergroot. Dat is als het ware een kleur-analyse in de vorm van analoge kleurenprints. De prints zijn lichtecht en maken een langdurige presentatie mogelijk. Van alle neofyten maak ik zwart-witfoto's met registraties van hun standplaats. Hierdoor ontstaat een kaart van de stad met als markeringen de nieuwe planten die zich er gevestigd hebben.

Als volgende stap maak ik registraties van plantenonderdelen in de vorm van fotogrammen. Dat zijn fraaie afbeeldingen van planten in grote afmetingen, geprint in gelatinezilver op barietpapier. Door de intensieve samenwerking met Svenson ontwikkelen wij een nieuwe taal die zijn oorsprong deels in de schilderkunst en deels in de analoge fotografie heeft.' De door Hop en Svenson ontwikkelde techniek benadrukt door de pure wijze van registratie en de uitvergroting tot monumentale afmetingen juist de teerheid en kwetsbaarheid van de planten (zie afb. 5).

Toekomstig onderzoek

Het land van Hops familie is verkocht aan Natuurmonumenten en zal in de loop der jaren geleidelijk aan transformeren tot een natuurgebied dat de natuur van vóór de agrarische ingrepen en verkaveling, zo'n 250 jaar geleden, moet benaderen. Hop wil in een volgend project de metamorfose van agrarisch land naar natuurlandschap laten zien. Zij zal dit visueel onderzoek opnieuw aan de hand van plantaardige kleurstoffen en analoge fotografie uitvoeren. In een ander onderzoek wil zij haar methodiek op een bijna antropologische vraagstelling toepassen; in de toekomst wil zij samen met Peter Svenson in Nieuw-Zeeland onderzoek doen naar de kleurstoffen van varens en de betekenis van varens in de Maori-cultuur.

Artistieke wetenschap

In 'Residu' maakt Arja Hop de uit planten gewonnen kleurstoffen op een poëtische wijze zichtbaar. Haar onderzoek valt op door de volstrekt eigen, ingetogen en consequente benadering. Zij is een kunstenaar die wetenschappelijke methoden niet probeert te kopiëren, maar haar eigen artistieke wetenschap bedrijft – en juist daardoor aan zeggingskracht wint. Het is geen romantiserende kijk op de natuur, maar een open blik voor wat om ons heen in een stedelijke omgeving groeit.

Monika Auch is beeldend kunstenaar en redactielid.

Website

www.arjahoppetersvenson.com

Noten

1 Uit: Heidegger, Martin, *De landweg*, 2001, Uitgeverij Damon.